

Een druk op de knop

Onbegrijpelijk die opwinding over werk. Volledige werkgelegenheid is toch geen enkel probleem? Het kan zelfs op twee manieren: van overheidswege of via de markt. De overheid kan altijd voor iedereen een baan regelen. In Oost-Europa deden ze dat, vóór de val van de Berlijnse muur. Nu hebben ze daar nog meer werkloosheid dan wij. Ook een vrije, volmaakte arbeidsmarkt kan iedereen aan werk helpen. Elke dag tot aan het einde der tijden zal de mens wakker worden met een hoofd vol onbevredigde behoeften. Elke ochtend ontbijt op bed bij voorbeeld. Er is oneindig veel werk mogelijk, zij het niet allemaal tegen riante beloning, want niet alle behoeften zijn even dwingend. Toch doen we het een noch het ander. We willen het volle plan noch de vrije markt, want volledige werkgelegenheid heeft een prijs.

Volledig van bovenaf geplande werkgelegenheid betekent dat mensen wel een baan hebben maar niet altijd werk. Ze lopen te niksen of produceren spullen die de consument niet hoeft. Werk is nuttig en productief als het voldoet aan de behoeften van de samenleving. Een baan alleen om werklozen bezig te houden is bezigheidstherapie. De prijs die we betalen voor gepland werk, voor werkverschaffing, voor het loskoppelen van behoeften en werk, is verspilling van arbeid.

Ook de volledig vrije markt heeft een prijs. In een markteconomie is de vraag naar arbeid afgeleid van de behoeften en die zijn er talloos veel miljoenen. Zeker als we er maar een habbekrats voor hoeven te betalen. In zijn film *Avalon*, over het leven van immigranten in Baltimore laat regisseur Barry Levinson kort iemand in beeld komen die zijn boterham verdiende met het inlopen van nieuwe schoenen voor rijke mensen. Wie ooit blaren aan zijn voeten heeft gelopen met mooie nieuwe toch knelende schoenen, begrijpt dat het hier gaat om zeer nuttig werk. Zo is er nog veel meer te bedenken, niet alleen in de persoonlijke sfeer. Maar we praten dan over banen zonder aanzien, zonder zekerheid, zonder vreugde, voor een armoeloon. Werk dat niet meer past, asociaal werk. De volledige werkgelegenheid van de vrije markt heeft een ethische prijs.

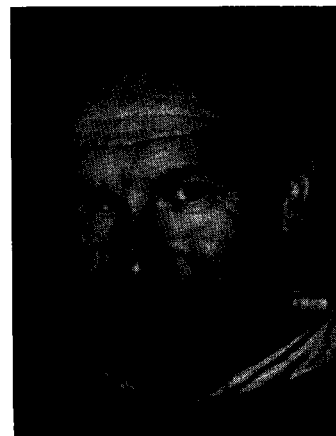
Omdat we de volledige werkgelegenheid van het plan en de markt niet willen, gaan we er tussenin zitten. Naarmate we verder weg gaan van de markt of het plan wordt echter de inactiviteit groter. Dat is in een eenvoudig plaatje weer te geven. Trek een lijn van markt naar plan. Noem de kant van de markt het nulpunt (0% overheid) en de andere kant waar het plan zit, is dan 100 (pure, onverdunde overheid). Voor elk punt op die lijn geven we het werkloosheidsniveau aan. In de eindpunten is er volledige werkgelegenheid en daartussen voor de mengvormen, zit een werkloosheidsberg die oploopt naarmate we verder van de eindpunten verwijderd zijn. Denk voorlopig aan de werkloosheidsberg als een eentoppige berg, zoals Mount Fuji. Hij begint bij het

dal van de markt, loopt op naar de besneeuwde top met piekwerkloosheid en daalt dan weer naar het dal van het plan. Met Mount Fuji is het oplossen van de werkloosheid heel simpel: of we skieën naar beneden naar de markt, door flexibilisering van de arbeidsmarkt, verlaging van de wig, invoeren van het ministerie enz. Of we 'hanggliden' naar de 100% overheid door aan het bestaande systeem meer regulering toe te voegen, b.v. via creatie van werk in de kwartaire sector, werkgarantieplannen, het belasten van ontslag of het opleggen van arbeidstijdverkorting. In allebei de richtingen werkt het. Elk stapje in de richting van de markt of het plan is een stap in de goede richting. Mount Fuji is een 'first best'-wereld. Mooi, maar te simpel.

De werkelijkheid is geen Fuji-berg. De werkelijkheid is 'second best'. Elke stap gaat wel naar beneden, maar niet altijd in de goede richting. De werkelijkheid tussen plan en markt is een woeste bergketen: een Himalaya met toppen en dalen. In dit hooggebergte van de inactiviteit leiden vele wegen naar een dal maar is de weg uit het gebergte zoek. In de Himalaya is elke oplossing slechts een deeloplossing, omdat het verlagen van de werkloosheid slechts een van de vele doelstellingen is. We kunnen de werkloosheid aan de ene kant wel laten zakken maar dan stijgt aan de andere kant de sociale ongelijkheid, of daalt de groei of de koopkracht, of denderen er dag en nacht treinen door de Betuwe.

We hebben ons tussen markt en plan genesteld omdat we de verspilling van het plan en de immoraliteit van de markt willen vermijden. Omdat er nog meer is dan werk alleen hebben we voor spelregels gekozen die onze overleconomie en onze sociale zekerheid regelen en waardoor de oersoep van onze economie is gestold tot een geaccidenteerd landschap met pieken en dalen. We krijgen de werkloosheid die we hebben gekozen. We kiezen spelregels en die spelregels vertalen de technologische vernieuwingen, de wispelturigheid van de consument en de invloed van de wereldeconomie in een gemiddeld werkloosheidsniveau.

Aan het eind van de rit is de gemiddelde Nederlandse werkloosheid een politieke keuze van de Nederlandse bevolking. De burgers hebben afgelopen dinsdag voor een nieuwe regering gekozen en die schrijft een nieuw regeerakkoord waarin de spelregels worden bijgesteld, misschien zelfs veranderd. De burgers hebben dus deze week voor een nieuw structureel niveau van de werkloosheid gekozen. Werkloosheid zat vroeger in het stembokje aan het einde van het potlood, nu is het vaak alleen maar een druk op de knop.

J.J.M. Theeuwes